

dóna, segons l'aparat crític de P. Bohigas (NCL II, 24), aquesta forma: tots unànimement posen *altrecuydat*, un *entre cuydat*, i dos *ultracuydat*, forma que accepta Bohigas com a apropiada al llenguatge d'Ausiàs March. D'altra banda, és molt possible que vagi existir aquest infinitiu (cf. oc. ant. *oltracuidar*, ja en G. de Borneil, G. Fadit etc., veg. Raynouard II, 431; fr. ant. *outrecuidier*, *oultre*, God.), i l'adj. català *ultracuidat* pogué ésser fet del partici passat d'aquest verb, que a hores d'ara no tenim documentat. — ¹⁰ Notem que tota aquesta família té formes corresponents i altres derivats en francès antic (*outrecuidaison*, *outrecuidement*, *outrecuidancer*, *outrecuiderie*, *outrecuideur*, *outrecuidier*) i en occità antic (*oltracuidamen*, *oltracuidar*, *oltracuit*, *oltracuidan*, *oltracuidat*), cosa que testimonia l'antiguitat d'aquest compost romànic.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS:

oltra, *ultra la voluntat* o *el grat d'algu*, *fer ultra poder*, *ultra mesura*, *ultra manera*, *ultra que*, *a altra hora*, *a altra hora*, *ultra de*, *a les ultres*, *fins a les ultres*, *fer les ultres a algu*, *ultrar*, *ultraige*, *oltraige*, *ultrafador*, *ultrafjant*, *ultrafjar*, *ultrafjós*, *ultrafjosament*, *ultrafja*, *a ultrafja*, *fer o menar batalla a ultrafja*, *combatre a ultrafja*, *a tota ultrafja*, *fer ultrafja*, *ultrafancer*, *ultraisme*, *ultraista*, *últim*, *en últim lloc*, *a l'últim*, *per últim*, *estar als últims*, *estar a les últimes*, *ultimadament*, *últimament*, *ultimar*, *ultimatum*, *ulterior*, *ulteriorment*, *ultrer*, *penúltim*, *antepenúltim*, *ultracuidament*, *oltracuidament*, *ultracuidament*, *oltracuidament*, *ultracuidança*, *ultracuidar*, *ultracuidat*, *oltracuidat*, *ultramar*, *oltramar*, *blau d'ultramar*, *ultramari*, *ultramundà*, *ultramundà*, *ultramuntanisme*, *ultramuntanisme*, *ultrapassar*, *ultrapassament*, *ultra*, *ultraatòmic*, *ultracel*, *ultracentenari*, *ultragasós*, *ultrahumà*, *ultramicroscòpic*, *ultranatural*, *ultraorgànic*, *ultrapirinenç*, *ultraterrenal*, *ultratomba*, *ultratropical*, *ultraviolat*, *ultrazodiacal*, *ultrafja* [n. 7].

Uludar, *ululació*, *ululament*, *ulular*, V. *udolar* *Ul·vácies*, bot., format del ll. *ulva* 'alga' *Umàngana*, V. *mangra* *Umbella*, *umbellar*, *umbellifer*, *umbelliflora*, *umbèllula*, V. *ombra* *Umbilical*, *umbilicat*, V. *llobrigol* *Umbra*, V. *ungla* *Umbra*, *umbracle*, *umbràtic*, V. *ombra* *Umesc*, V. *mesc* *Umon*, V. *alamon* (MUNT) *Umplir*, V. *omplir*

UN, -A, del ll. UNUS, -A, 'un', 'un sol', 'únic'. □ 1.ª doc.: orígens.

En un principi només numeral va rebre a més la funció de l'article indefinit (tenint llavors els plurals *uns*, *unes*) en totes les llengües romàniques. L'estudi d'aquest mot en les seves diverses funcions pertany a la gramàtica i aquí ens limitarem a algunes particularitats i la documentació cronològica.

Un, *una*, com a pronom indefinit, en sentit abstracte substantivat de 'una unitat', 'tot un', 'unit', 'una sola cosa', 'una mateixa cosa' (com a *Catalunya és una*, *amb un govern*, *un parlament*) apareix ja en Lull: ⁶⁰

«Déu és *un* en trinitat» (Cont., 346, 17), «Ah Sényer Deus! Vós sots vertaderament *un*» (ib., 9, 21). Apareix també en variant reduïda *u* (sovint escrit *hu*): «*Hu* és Déu pare de les creatures» (Pere Cerim., Cròn., 18); «Sàpies que lo pes de Tripoli e de Domàs és *tot hu*» (Coneix. Spícies, 61v); «En tot temps, los ànims - vnits y conformes, / --- / Y, en tot quant pratiquen, - no sien disformes, / Mas tinguen y obseruen - tals lleys y tals normes, / Qu'en tot lo que vullen - los dos sien *hu*» (Viudes i Donz., 514; mj. S. xvi). I en femení: Villena «Mesclau les vostres làgrimes ab les mies: *una* és la causa de nostre dolor» (Vita Chr., cap. 208). S'usava també en plural: «Quantes coses han a ésser, aytant solament poden durar en lur ésser quant són *unes*» (Genebreda, Consol., 154), i així flegim en Vayreda: «No era cert que totes les dones fossin *unes* (=iguals), com sostenia l'Ibo» (Punyalada, p. 112), i escrivia J. Maragall aquests magnífics versos: «Oh Catalans que a l'altre mar sou junts, / alceu els ulls al mur que ara ens separa: / s'acosta el dia que serem tots *uns*» (O. C. I, 101). D'aquest ús d'*un*, *una*, s'han format les locucions *tot és u* (*ser*, *anar*) en *una* (infra).

La forma reduïda *u* es donava a més, amb certa freqüència, en funció de pronom indefinit (= *un d'ells*). Aquest fenomen es devia a la influència analògica d'*algu* (pron.) i *algun* (adj., i pron.-adj.). Hi havia, en realitat, gran vacil·lació entre *un* i *u* com en el cas de *algu* (pron.) i *algun* (pron.-adj.). Trobem en el *Somni* de BMetge (ed. NCL.): «Mes per ventura seré jo *u* d'aquells?» (p. 68.8), «per tal com *un* dels principals nodridors del cisma» (71.9), «ço és que a *un* ne altre dels dits vicaris no haguesses obeït» (73.5), «si els elements són simples --- e si es pot convertir la *u* en l'altre» (120.15), «No n'ha entrat *u* («cap d'ells») en paradís» (77.23), «(voldria saber) encara més, si lo foc e lo gel que són en infern són *u* o molts, car dit has que diverses habitacions e penes hi ha» (98.12), «Lo foc d'infern *u* és, lo gel semblantment» (100.2).

Aquestes vacil·lacions també devien ser comunes en el llenguatge parlat (durante el S. xvii, a judicar pel fet que Lacav. (1696) ha admès *hu* com a forma normal de *un* com a pronom o pronom-adjectiu (*hu de dos*, *hu de molts*, *hu o dos se passaren*, *hu iras altre*, *hu cada vegada*, *hu a hu*, *lo hu al altre*). D'altra banda, Belv. 1805, i després Lab. 1840, no admeten *u* excepte en la locució *tot és u*, i avui, com és sabut, en el llenguatge general, llevat de València, l'ús de la forma reduïda *u* es limita a l'esmentada locució *tot és u* (infra), i quan *un* (pron.) indica el lloc en una sèrie i que no té el valor d'adjectiu numeral: *l'u de maig*, *vint-i-ú de maig*, *el dia u*, *el dia vint-i-ú*, *el quilòmetre u*, *viuen al número u*. També es fa una distinció entre *cada ú* (pron. indef.), *cada ú ho sap*, on el sentit és 'tothom', i *cada un d'ells ho sap* (pron. adj.).

A València, d'altra banda, *u* és usual en funció de pronom indefinit en general. MGadea en el seu diccionari (1891) presenta aquest mot com *u*, *-na*, i ens dóna les locucions *en u*, *de u en u*, *u que atre*, *l'u a l'atre*, *u per u*, *u que atre* etc., i de fet aquesta és la forma que usa en la seva obra folklòrica, de llenguatge ben